

DESPRE RELAȚIA DINTRE RAȚIUNE ȘI CREDINȚĂ ÎN TEOLOGIA SFÂNTULUI VASILE CEL MARE PRECUM ȘI ÎNVĂȚĂTURA SFÂNTULUI VASILE CEL MARE DESPRE EDUCAȚIA TINERILOR ȘI PASTORAȚIA CREȘTINILOR...

Stelian Gomboș*

***Abstract:** St. Basil the Great was marked by its middle position, avoiding extreme positions and reductionist. He exceeds attitude of Christian authors who polarized in a categorical manner the relationship between Christianity and secular culture, opposing them outright. At the same time, St. Basil's no formula does not attempt to accommodate or justification of Revelation by teaching exclusively human.*

***Keywords:** Basil the Great, Christian authors, secular culture.*

Introducere

Acum, la împlinirea a peste 1630 de ani de la mutarea la cele veșnice a fericitului și pururea pomenitului între sfinți, mari dascăli și ierarhi, în anul jubiliar – 2016, dedicat educației tineretului creștin ortodox român, am dorit să scoatem în evidență concepția creștină despre educație, trezvie, apologie și mărturisire creștină, precum și cea despre pastorație, în viziunea Sfântului Vasile cel Mare, și care slujește destinației și vocației omului.

Teologia și Slujirea Sfântului Vasile cel Mare reprezintă un model cuprinzător și mereu actual în ceea ce înseamnă asumarea concretă a identității credinței creștine mărturisitoare. Dimensiunea cuprinzătoare a teologiei Sfântului Vasile cel Mare este concretizată prin gândirea profundă în ceea ce privește învățătura de credință, prin abordarea cu realism și echilibru a unor aspecte practice referitoare la viața creștină, prin slujirea sa misionară și pastorală coplesitoare.

---

* PhD, Superior Counsellor of State Secretary for Cults.

Realismul teologiei și slujirii Sfântului Vasile cel Mare derivă din faptul că teologia sa reprezintă o mărturisire consecventă și concretă a Adevărului Bisericii, fiind strâns legată de viață și răspunzând nevoilor efective ale credincioșilor. Nu este o teologie sterilă, abstractă și generală, ci o mărturisire vie a Adevărului întrupat în viața Bisericii care împărtășește convingeri existențiale.

Mai ales în contextul actual în care teologia riscă să fie înțeleasă doar ca rezultat al rațiunii analitice, ca discurs format prin cuvinte meșteșugite, este esențială recuperarea și valorificarea aspectului existențial și eclesial al teologiei. Gândirea teologică a Sfântului Vasile cel Mare nu se epuizează în manipularea abilității a conceptelor, nu se încrede în puterea rațiunii autonome. Teologia Sfântului Vasile cel Mare este expresia modului său de a crede și de a fi. Într-o astfel de teologie puterea de convingere a cuvântului se fundamentează pe forța de viață a credinței și făptuirii întru Adevăr.

În societatea contemporană influențată de domnia relativismelor generalizate, de o mentalitate bazată pe laxism, tendințe echivoce și confuzii, asumarea dimensiunii mărturisitoare a teologiei Sfântului Vasile cel Mare este o șansă de întărire a convingerilor trăite pe calea credinței Bisericii. Exigențele mărturisirii presupun tărie de caracter, consecvență, luciditate și forța de exprimare a cuvântului Adevărului.

În acatistul său, Sfântul Vasile cel Mare este numit:

„turn preainalt al privirilor cerești, înțeleptul tâlcuitor al celor teologicești, mărturisitor fără de frică al adevărului. În acatist rostim următoarele cuvinte: Pusu-te-a pe tine, Sfinte Vasile, Dumnezeu - Cuvântul, tărie bună Bisericii Sale, cel ce cu tunetul cuvintelor tale amuțești gurile ereticilor”.

Omilia 22 către tineri - Autoritatea Sfântului Vasile în recomandările făcute celor tineri

Atitudinea și gândirea Sfântului Vasile cel Mare față de relația culturii profane cu învățătura creștină reprezintă temeuri semnificative în conturarea unei poziții echilibrate și înțelepte în această problematică deosebit de complexă. În acest domeniu,

Sfântul Vasile cel Mare s-a remarcat prin poziția sa de mijloc, evitând pozițiile extreme și reduționiste. El depășește atitudinea unor autori creștini care polarizau într-o manieră categorică relația dintre creștinism și cultura profană, opunându-le categoric. Totodată, Sfântul Vasile cel Mare nu încearcă nici o formulă de acomodare sau justificare a Revelației prin învățătura exclusiv omenească.

În contextul actual al unei societăți dominată de puterea informației, structurarea unei relații oneste între învățătura creștină și cultură, între teologie și știință reprezintă o exigență importantă a cercetării teologice. Astfel teologia răspunde unei nevoi concrete, unor frământări efective ale lumii contemporane. Evitarea unor confuzii și a unor tendințe sincretiste în relația dintre teologie și cultură, prin cultivarea unei conștiințe a dialogului structurată cu discernământ, reprezintă un răspuns echilibrat și constructiv în această problematică.

În acest sens, poziția Sfântului Vasile cel Mare cuprinde repere semnificative și de mare actualitate, inclusiv pentru lumea contemporană. Autoritatea Sfântului Vasile în recomandările făcute celor tineri este dată de instruirea sa de excepție în cultura profană dublată și transfigurată de experiența sa duhovnicească și eclesială. Sfântul Vasile cel Mare nu recomandă sfaturi gratuite, detașate de experiența sa de viață. Puterea și revelația atitudinii exprimate de marele sfânt capadocian provin din asumarea cu maturitate a încercărilor vieții.

În începutul Omiliei către tineri, Sfântul Vasile cel Mare subliniază că viața și experiența trăite de el îl legitimează în ceea ce recomandă. El afirmă:

„Vârsta pe care o am, multe încercări prin care am trecut și participarea din destul și la bucuriile și la neplăcerile vieții, dascăli în multe privințe, m-au făcut să am experiența lucrurilor omenești, așa că sînt în stare să arăt și celor care acum își încep viața care-i cea mai bună cale”¹.

---

¹ Sfântul Vasile cel Mare, *Omilia XXII-a către tineri*, în colecția Părinți și Scriitori Bisericești 17, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1986, p. 568.

Criteria în relația Teologie – Spiritualitate - Cultură

Sfântul Vasile cel Mare recomandă o metodologie selectivă în cultivarea unei relații adecvate între teologie și cultură. Un criteriu esențial îl reprezintă discernământul. Este nevoie de cultivarea discernământului, de exersarea unei minți capabile să selecteze ceea ce este potrivit cu învățătura creștină. Cei care se preocupă cu cultura profană nu trebuie să se lase amăgiți de farmecul autorilor sau lucrărilor. Educația intelectuală nu trebuie încredințate acestor autori.

Sfântul Vasile cel Mare menționează în acest sens: „Să nu vă minunați, dar, dacă vă spun că prin propria mea cercetare am găsit ceva mai bun pentru voi, care frecvențați în fiecare zi pe profesori și sunteți în legătură cu bărbații celebri din vechime prin scrierile pe care aceștia le-au lăsat. Tocmai pentru acesta vin să vă sfătuiesc. Că nu trebuie să dați cu totul acestor bărbați cârma minții voastre, cum ați da cârma unei corăbii, și nici să-i urmați oriunde v-ar duce, ci să primiți de la ei atât cât vă este de folos și să știți ce trebuie să lăsați la o parte”².

Un alt criteriu îl reprezintă orientarea educației spre valorile vieții veșnice. Cultura profană propunea anumite valori legate de existența omenească, de afirmarea în contextul lumii prezente. Sfântul Vasile arată că adevăratele valori depășesc condiția biologică

---

² *Idem*, p. 566-567. Pentru dezvoltarea discernământului, Sfântul Vasile cel Mare propune folosirea selectivă a lucrărilor din cultura profană: *Trebuie să stăm de vorbă cu poezii, cu scriitorii, cu oratorii și cu toți oamenii, de la care am putea avea vreun folos oarecare pentru cultivarea sufletului. După cu boiangii pregătesc mai întâi cu oarecare operații care are să primească vopsea, iar în urmă îl colorează, purpuriu sau altfel, tot așa și noi, dacă voim ca slava binelui să rămână tot timpul nedespărțită de noi, să ascultăm învățăturile sfinte și de taină după ce am fost inițiați mai întâi în literatura profană. După ce ne-am obișnuit să privim soarele în apă, putem să ne îndreptăm privirile și spre lumina lui. Așadar, dacă există vreo înrudire între aceste feluri de învățături, cunoștința lor poate să ne fie de folos; iar dacă nu-i nici o înrudire, să cunoaștem deosebirea dintre ele, punându-le față în față și nu-i puțin lucru acesta, pentru a afla care-i mai bună.*

și ele ne orientează eshatologic spre viața veșnică a împărăției lui Dumnezeu. Aceasta este viața adevărată propovăduită de Sfânta Scriptură. Mai ales în societatea contemporană dominată de mentalitatea consumistă, de ceea ce înseamnă o domnie a insignifiantului este importantă recuperarea și valorificarea adevăratelor repere pe calea cunoașterii autentice.

Sfântul Vasile cel Mare precizează: „Nici slava strămoșilor, nici puterea trupului, nici frumusețea, nici măreția, nici cinstea dată de toți oamenii, nici chiar demnitatea de împărat, în sfârșit, nimic din cele ce pot fi numite mari de oameni nu le socotim vrednice de dorit și nici nu admirăm pe cei ce le au, ci, prin nădejtile noastre, mergem mai departe și facem totul pentru pregătirea altei vieți. Spre viața aceasta ne conduc Sfintele Scripturi, care ne instruiesc cu cuvintele lor pline de taină”³.

Exersarea minții cu învățătura „din afară” cum numesc Sfinții Părinți cultura profană determină o disciplinare și o pregătire a rațiunii pentru deschiderea către cunoașterea împlinită prin credință. Sfântul Vasile cel Mare îl dă exemplu pe Moise care mai întâi și-a exersat mintea cu învățăturile egiptenilor, apoi s-a întărit prin credință în învățătura dumnezeiască. Un alt exemplu dat este cel al profetului Daniel, familiarizat cu înțelepciunea haldeilor.

Fără a neglija dimensiunea estetică a scrierilor, un criteriu determinant al Sfântul Vasile cel Mare în selectarea lucrărilor din cultura profană îl constituie căutarea adevărului, respectiv lauda virtuții și combaterea viciului. Nu se insistă atât asupra formei lucrării, cât a conținutului și a fidelității față de adevăr și viață virtuoasă. Este observată astfel reciprocitatea dintre adevăr și virtute. Cultura nu trebuie elaborată pentru a fi pe placul publicului.

Sfântul Vasile cel Mare arată că nu trebuie imitată arta de a spune minciuni, de a prezenta aparențele ca fiind adevăruri. Logica sofștilor este una înșelătoare. Inclusiv în contextul actual, al unei culturi post moderne caracterizată prin dispersia informației, prin orientarea către aparență și exterioritate, este important asumarea

---

³ *Ibidem*, p. 567.

critериului propus de Sfântul Vasile cel Mare prin care este mărturisită prioritatea adevărului și a virtuții în formarea culturală.

Referindu-se la lucrările autorilor clasici, Sfântul Vasile cel Mare afirmă:

„Vom primi acele scrieri ale lor în care au lăudat virtutea sau au osândit viciul. Trebuie, deci, și voi să citiți scrierile autorilor profani, așa cum fac albinele; acelea nici nu se duc fără nici o alegere la toate florile, nici nu încercă să aducă tot ce găesc în florile peste care se așează, ci iau cât le trebuie pentru lucrul lor, iar restul îl lasă cu plăcere. Noi, dacă suntem înțelepți, să luăm din cărți cât ni se potrivește nouă și cât se înrudește adevărul, iar restul să-l lăsăm. Și după cum atunci când culegem flori de trandafir dăm la o parte spinii, tot așa și cu niște scrieri ca acestea; să culegem atât cât este de folos și să ne ferim de ce este vătămător”⁴.

Sfântul Vasile cel Mare își dovedește realismul său, valorificat în mod elocvent în slujirea Bisericii, inclusiv în educație. El nu încurajează dobândirea unei culturi doar de dragul culturii în sine, ci orientează osteneala necesară formării culturale spre un rost existențial. Cultura trebuie să fie un temei suplimentar în identificarea priorităților existențiale. Astfel motivația pentru exersarea în cultura profană nu este una exclusiv intelectualistă. Este vorba de o motivație profund existențială.

Rațiunea este întărită prin orientarea consecventă către adevăr și prin eliberarea de patimi, prin practicarea constantă a virtuților. Adevăratul înțelept identifică adecvat ierarhia valorilor și a

---

⁴ *Ibidem*, p. 569-570. Sfântul Vasile cel Mare insistă asupra valorii virtuții, întrucât virtutea nu se pierde și nu rămâne rușinată niciodată. El arată că nu este suficientă doar propovăduirea virtuții, ci este nevoie de o consecvență între cuvânt și viață. *Aproape toți scriitorii, renumiți prin înțelepciunea lor, au lăudat, fiecare după puterea lui, în scrierile lor, mai mult sau mai puțin virtutea. Acestor scriitori se cade să le dăm crezare și căutăm să punem în practică cuvintele lor. Acela-i înțelept la care înțelepciunea este întărită de fapte, care nu se mărginește la cuvinte. Socot că înțeleptul care întărește prin fapte înțelepciunea sa se aseamănă cu un pictor care pictează frumusețea vrednică de admirat a unui om în așa fel încât modelul seamănă perfect cu cel înfățișat de pictor în tablou. Ibidem*, p. 572.

priorităților, evitând totodată asumarea unei logici a vicleniei și lingușirii. „Omul înțelept trebuie să fugă cât mai mult de dorința de a trăi pentru glorie și de a face pe placul mulțimii; trebuie să-și facă rațiunea conducătoare vieții, încât chiar de-ar trebui să se împotrivescă tuturor oamenilor, chiar de-ar să rămână fără glorie și să-și pună viața în primejdie pentru bine, să nu prefere nimic celor recunoscute de el ca bune”⁵.

Sfântul Vasile cel Mare, plecând de la realitatea conform căreia creștinul este cetățean al cerului, pune în centrul recomandărilor sale preocuparea constantă pentru viața veșnică. Asumând această atitudine, osteneala existentă în practicarea virtuților este motivată, întrucât cunoștința ca expresie a virtuții nu este trecătoare.

Sfântul Vasile cel Mare îi îndeamnă pe nepoții săi (cei cărora se adresează prin Omilia către tineri) să aibă în vedere educația structurată pe adevărul viu care propovăduiește viața veșnică și virtutea. El mărturisește:

„Pentru această viață veșnică v-aș îndemna să strângeți merinde, mișcând, după cum spune proverbul, orice piatră de unde ați putea avea folos. Să nu ne temem că e greu și că e nevoie de osteneală! Să ne aducem aminte de înțeleptul care ne-a sfătuit că trebuie să alegem viața cea mai bună și să facem fapte de virtute, cu nădejdea că obișnuința va face plăcută o viață ca aceasta. E rușinos să pierdem prezentul, iar mai târziu să rechemăm trecutul, când căința nu ne mai folosește”⁶.

---

⁵ *Ibidem*, p. 581. Înțeleptul autentic este consecvent cu el însuși, nu este ipocrit. Sfântul Vasile cel Mare arată clar acest lucru: *A lăuda în public în chip strălucit virtutea, a ține lungi discursuri despre ea, iar în intimitate a prefera plăcerea în locul castității și lăcomia în locul dreptății, înseamnă a te asemăna celor ce joacă dramele pe scenă. Adeseori aceștia o fac pe împărații și marii demnitari, dar ei nu sunt nici împărați, nici mari demnitari, ci, mai mult, se întâmplă chiar de nu sunt nici liberi. Și fiecare e în dezacord cu sine, dacă viața nu-i este la fel cu cuvintele, ci grăiește așa cum spune Euripide: «Limba a jurat, dar mintea la jurământ n-a luat parte» și căută să pară bun, fără să fie. Ibidem*, p. 572-573.

⁶ *Ibidem*, p. 582.

Referindu-se la Omilia către tineri, patrologul I. G. Coman menționa: „Sfântul Vasile are pasiunea lucrurilor folositoare și fundamentale. Educatorul nostru enunță limpede principiile educației creștine. Munca, răbdarea, virtutea, înțelepciunea, domnia sufletului asupra trupului, viața trăită în perspectiva nemuririi, iată, în câteva cuvinte, ce îndeamnă pe nepoții săi Arhiepiscopul Cezareei.

Educația preconizată de Sfântul Vasile cel Mare urmărea folosul practic, exercițiul neîntrerupt pentru atingerea scopului și monarhia absolută a spiritului. Este tocmai ce trebuie mai mult timpului de față”⁷.

Omilie la Psalmul 1 - Binele este împlinit prin credință, nu doar prin rațiune

Opțiunea pentru virtute și consecvența în practicarea binelui nu sunt doar consecințe ale rațiunii analitice. Chiar dacă, în mod logic virtutea se prezintă ca o opțiune rezonabilă față de viața trăită în patimi, în realitate este dificilă asumarea modului de viață pecetluit de virtuți, în absența credinței. Patimile oferă și promit plăceri imediate, uneori fascinante prin rafinament și întărite printr-o logică bazată pe amăgiri. Doar exersarea rațiunii, oricât de ascuțită ar fi inteligența dublată inclusiv de o bună intenție nu poate forma un discernământ adecvat. Rațiunea împlinită prin credință conduce la opțiunea pentru binele adevărat și la asumarea acestuia. „Și pentru că binele poate fi înțeles cu adevărat de rațiune numai prin credință – că binele stă departe de noi și ochiul nu l-a văzut și urechea nu l-a auzit – pe când dulceața păcatului este la îndemână, iar desfătarea țâșnește prin fiecare simț, de aceea fericit este cel care nu se îndreaptă spre pierzanie din pricina momelilor plăcerii, ci, prin răbdare, culege nădejdea mântuirii, iar la alegerea uneia din cele două căi n-a pășit pe calea care duce la păcat”⁸.

---

⁷ Studia Basiliana 2, *Sfântul Vasile cel Mare - închinare la 1630 de ani*, București, Editura Basilica a Patriarhiei Române, 2009, p. 446.

⁸ Părinți și Scriitori Bisericești 17, *Omilie la Psalmul 1*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1986, p. 190.

Credința conduce la împărțășirea slavei autentice. Cei care se încred în puterea lumească proprie (fie inteligență, fie autoritate lumească temporară, fie bogăție) își construiesc o slavă îngropată în țărână.

„Sfinții, avându-și viețuirea în ceruri și punându-și faptele lor bune în vistieriile cele veșnice, au slava lor în ceruri; slava oamenilor pământești, însă, și a celor care trăiesc după trup se sălășluiește, spune Scriptura, în țărână. Cel care-i slăvit pentru bogăția cea pământească, cel care-i înconjurat de cinstea cea de scurtă dată de oameni, și cel care se încrede în însușirile lui trupești și are slava lui în el însuși, nu-i urcat în ceruri, ci rămâne în țărână”⁹.

Necredința generează trufia, încrederea în sine. O minte iscoditoare, scrutătoare a tainelor lumii și ale lui Dumnezeu, care cercetează puterea autonomă a omului. O astfel de cunoaștere este potrivnică voci dumnezeiești.

În cel cuviincios, inclusiv în angajarea pe calea cunoașterii, sălășluiește „glasul Domnului”. Cunoașterea trufasă încrezătoare în forța exclusivă a rațiunii este idolatră, producând numeroase și profunde amăgiri.

Sfântul Vasile cel Mare, comentând versetele din Psalmi: „Văzut-am pe cel necredincios fălindu-se și înălțându-se ca cedrii Libanului” și „Glasul Domnului sfărâmă cedrii”. (Psalmul 28, 5), afirmă: „...glasul Domnului sfărâmă pe cei ce se fălesc în zadar și pe cei ce se ridică pe ei înșiși în înălțimile aparente ale lumii acesteia; bogăția sau slava sau dregătoria înaltă sau frumusețea trupului sau puterea sau tăria. «Sfărâmă Domnul cedrii Libanului». Cei care se

---

⁹ *Ibidem*, p. 196. Prin credință, împărțășim existențial convingerea că Dumnezeu este prezent, viu și ne întărește, inclusiv în încercările și necazurile cu care ne confruntăm. Nu ne încredem în propria putere, devenind autosuficienți, ci în lucrarea biruitoare și milostivă a lui Dumnezeu. „Ajutorul meu nu-i de la bogăție, nici de la împrejurări trupești, nici de la puterea și tăria mea, nici de la rude, ci ajutorul meu de la Dumnezeu. Cât este de mare ajutorul trimis de Domnul celor care se tem de El am aflat și din altă parte, din psalmul care spune: «Luptați-vă îngerul Domnului în jurul celor ce se tem de El și-i va izbăvi pe ei»; și din altă parte: «Îngerul cel ce m-a izbăvit»”. *Ibidem*, p. 202.

împăunează cu faptele făcute de alții și-și adună cu ele loruși trufie sunt cedrii ai Libanului. După cum cedrii sunt prin ei înșiși înalți, mai cresc și pe munți înalți și astfel, din adaosul înălțimii muntelui, ajung și mai mândri, tot așa și cei ce se sprijină pe lucrurile stricătioase ale lumii sunt cedrii din pricina trufiei lor, din pricina îngâmfării minții lor, dar se mai numesc cedri ai Libanului din pricină că se laudă cu înălțime străină, pentru că de pe pământ și de pe lucrurile cele pământeste, ca de pe vârful Libanului, se ridică și se îngâmfă. Domnul nu sfărâmă pe toți cedrii, ci pe cedrii Libanului, pentru că Libanul era locul idolatriei”¹⁰.

Despre trufia înțelepciunii de tip eretic

Înțelepciunea lumească exersată în mod autonom, detașată de experiența vie a Bisericii generează o încredere de sine care conduce la o cunoștință amăgitoare. Încrederea în puterea logicii autonome a minții care iscodește taina fără cuviință produce o gândire de tip eretic.

Această gândire se înstrăinează de logica eclesială, formulând raționamente complexe, îndepărtate de puterea de viață a simplității învățaturii Bisericii asumată prin credință.

Sfântul Vasile cel Mare identifică resorturile acestei gândiri de tip eretic în concepția lui Eunomiu. Acesta, încrezător în puterea minții umane, transformă teologia ca viață duhovnicească asumată în interiorul experienței eclesiale într-o tehnică a raționamentelor, într-un eșafodaj conceptual bazat pe argumente ale logicii discursive. Sfântul Vasile cel Mare este intransigent și arată foarte limpede înstrăinarea acestui tip de gândire de Adevărul Evangheliei trăit în viața sfințitoare a Bisericii.

Eunomiu invocă învățătura Bisericii, însă este înstrăinat de cunoașterea împărtășită în Duh și Adevăr. El invocă cele duhovnicești și se arată ca fiind smerit, însă într-un mod fals și ipocrit. Prin învățătura sa și prin modul său de a fi, transpune trufia de

---

¹⁰ Părinți și Scriitori Bisericești 17, *Omilie la Psalmul 38*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1986, p. 229.

tip luciferic mascată printr-o smerenie ipocrită tocmai pentru a produce înșelare și amăgire.

Sfântul Vasile cel Mare arată foarte clar acest lucru, afirmând despre Eunomiu:

„Căci prin cele prin care se preface că disprețuiește înfumurarea se ridică pe sine la cea mai de pe urmă înfumurare. Căci, dacă cele prin care se arată că i se îngăduie cu vrednicie să se poarte așa sunt picturi ale viețuirii evanghelice, lasă să se deducă cum că a ajuns să creadă că el e ca cineva din cei îmbunătățiți. Ținând acestea ca pe un semn al intenției lui, trecând sub tăcere multe, e de ajuns să grăiască pentru ca să-l cunoaștem prin cel ce a mințit pe tatăl minciunii vorbind prin el, iar din semețiile cu care se osândește ne învățăm vădit de la Apostolul care zice «cel ce se înfumurează a căzut în judecata diavolului» (1 Tim. 3:6)”¹¹.

Opțiunea Sfântului Vasile cel Mare pentru adevărul credinței

Sfântul Vasile cel Mare a asumat principiul selectivității în relația dintre înțelepciunea lumească și credință. El s-a ostenit serios cu deprinderea înțelepciunii lumesti, dar nu din motive de curiozitate, ci determinat fiind de înaintarea pe calea virtuților. Sfântul Vasile cel Mare era preocupat de aflarea adevărului mărturisitor. Înetat profund de adevărul mântuitor al existenței, Sfântul Vasile cel Mare optează în cunoaștere pentru ceea ce este edificator din punct de vedere spiritual. Pentru Sfântul Vasile cel Mare întreaga înțelepciune și cunoștință erau puse în slujirea Adevărului. El „nu putea limpezi logic cele dinlăuntru său. Vedeă însă cel mai aproape de sine, cel mai potrivit sieși acel drum ce poartă în el numeroase experiențe ale lui Dumnezeu, ale adevărului. Cel puțin în această privință nu mai avea îndoieli. Adevărul - Dumnezeu, Dumnezeu - adevărul. Trebuie să fie tot mai aproape de acestea, cât este cu putință mai aproape. Nu-l interesau decât Dumnezeu și adevărul. Simțea de-acum înlăuntru lui o libertate binefăcătoare. Slobod de toate cele din jur. Liber de

---

¹¹ Sf. Vasile cel Mare, *Împotriva lui Eunomie – Expunere a credinței niceene*, Editura Crivarux, 2007, p. 39-40.

sine însuși. Căci, firește, în el însuși era și lumea pe care o iubea și căreia i se dedicase cu patimă până acum: înțelepciunea lumii, educația, gândirea și acea copleșitoare oratorie, care îl mișcase atât de mult. Fusesse pur și simplu îndrăgostit de acestea. Iar acum întreagă această lume luase chipul ascezei, al sihăstriei. Inima i se legase de această hotărâre. Ceea ce îi aducea bucurie, dulceață, mângâiere. Îi sporea așteptarea și nădejdea bucuriilor duhovnicești celor mai puternice și mai cutremurătoare. Pregusta cele viitoare”.¹²

Asumarea Adevărului sfințitor al Bisericii presupune o înnoire radicală a vieții, o prefacere a minții și a simțirii. Adevărul nu se reduce la litera Evangheliei sau a învățaturii de credință; el are o dimensiune profund existențială, devenind izvor de viață autentică. Adevărul Bisericii asumat ca mod de viață exersat concret transfigurează persoana. În persoana purtătoare de Adevăr strălucește puterea Duhului.

Sfântul Vasile cel Mare, optând pentru adevărul Bisericii, căuta cu asiduitate persoana care s-a exersat pe Calea Adevărului și a Vieții, întrucât persoana precum și adevărul sunt dincolo de concept. „Căutarea lui Vasile după călăuzitor este cea dintâi și marea expresie teologică. Și iată de ce. Adevărul, Biserica, Iisus Hristos Însuși – sunt toate adăpostite de către persoană. Persoana este dinaintea literei, precedă textul ce caută s-o înfățișeze.

---

¹² Stelianos Papadopoulos, *Viața Sfântului Vasile cel Mare*, București, Editura Bizantină, 2003, p. 57. Înțelepciunea luminează dobândită doar pentru slavă deșartă nu poate să conducă spre lumina Adevărului. Sfântul Vasile cel Mare se căiește pentru timpul dedicat *înțelepciunii din afară*. „Înțelegea acum că-și închinase toți acești ani ai vieții deșertăciunii lumii. Își cheltuisese aproape întreaga tinerețe slavei deșarte. Slavei deșarte de a studia sofia, înțelepciunea; înțelepciunea pe care Dumnezeu a arătat-o nebunie, defăimând-o. Se trezise și vedea lumina cea adevărată, lumina Evangheliei. Nu că până acum ar fi ignorat-o, n-ar fi știut-o. Dar nu o văzuse atât de profund. Nu o trăise atât de intens. Și, de cum legătura lui cu lumina i s-a adâncit, s-a încredințat de ceva ce l-a făcut să plângă îndelung: înțelepciunea pe care o studiasse era nefolositoare, nu-l putea duce la lumina cea adevărată. Plânsese ore întregi. S-a defăimat pe sine însuși pentru tot ce făcuse. Privea înainte; la ce trebuia să facă numaidecât. Oamenii mari nu au nicio vreme de pierdut”. *Ibidem*, p. 58.

Textul nu-i decât un slab ecou a ceea ce trăiește persoana, nu litera. Umbla cu înfrigurare să găsească persoana, dascălul, povățuitorul, ca în acela să citească adevărul pe care Dumnezeu l-a dat omului. Ca să vadă cu ochii proprii chipul noii vieți, chipul viații omului. Ca să vadă cu ochii proprii chipul noii vieți, chipul vieții Bisericii: „Mă rugam să mi se dea povățuire spre a pătrunde în evlavia dogmelor”. Dogmele Bisericii, cugetul ei și credința ei sunt înfrângerea vieții credinciosului; sunt sunetul instrumentului. Vasile îl voia pe credinciosul însuși, voia instrumentul cel autentic; nu rămânea doar la acea răsfrângere sau la acel sunet”.¹³

Pentru aprofundarea Adevărului Bisericii, Sfântul Vasile cel Mare se retrage pentru o vreme din tumultul lumii. Este nevoie de o desprindere de cele exterioare pentru ca mintea să aprofundeze adevărul dumnezeiesc. Prin agitație și risipirea gândurilor este foarte dificilă și adunarea în sine, concentrarea spre cele dumnezeiești și înaintarea spre adevărul tainic al credinței.

Sfântul Vasile cel Mare întocmai cu alți mari asceți ai Bisericii face acest exercițiu de retragere pentru a lupta mai intens cu propriile patimi și neputințe astfel încât să se pătrundă tot mai mult de Adevărul sfințitor al Evangheliei. „Când mintea nu are liniște, când e purtată de colo-colo de gândurile lucrurilor, nu se poate aținti

---

¹³ Stelianos Papadopoulos, *Viața Sfântului Vasile cel Mare*, București, Editura Bizantină, 2003, p. 59-60. Sfântul Vasile cel Mare în căutarea sa stăruitoare de modele duhovnicești ajunge în pustia Egiptului. În nevoința asceților este întrezărită viața în Duhul Sfânt care transfigurează întreaga înțelepciune lumească. „Măreția și asprimea luptei erau atât de intense, încât îl înspăimântau pe Vasile. Atunci se deda rugăciunii și Duhul Sfânt îl călăuzea la nevoitorul care trăia clipele biruinei, care trăia pacea, dăruită de însuși Duhul; care se umpluse de dumnezeiasca lumină și ajunsese el însuși lumină, desfătare, armonie, chip al lui Dumnezeu. Câte clipe irepetabile! Câte experiențe profunde și dumnezeiești i-au fost dăruite tânărului bărbat care dăduse totul spre a-L căpăta pe Dumnezeu!. Cutremurătoarea învățătură a pustiei nu se asemena altora. La Cezareea, la Constantinopol și la Atena învățase cu patimă tot ceea ce zămislise spiritul omenesc. În pustie învăța cu patimă viața cea nouă ce se născuse în nevoitorii luptători, cu harul Sfântului Duh. Acolo depsinsese înțelepciunea, spre a o folosi în lucrul său. Aici lua tradiția ascetică, spre a trăi. În pustie nu căuta sofia, ci viața”. *Ibidem*, p. 68-69.

la adevăr. Nu ajunge la a-L simți pe Dumnezeu. Curățindu-se și intrând la Dumnezeu, mintea este inundată de frumusețea dumnezeiască, se luminează pe deplin, într-un chip pe care nimeni nu-l poate înfățișa cu precizie.

Experiența Sfântului Vasile cel Mare este personală, n-a auzit-o de la altcineva, n-a văzut-o la altcineva; a „pătimit-o” el însuși, precum confirmă și Sfântul Grigorie al Nysssei.

Din prima perioadă a retragerii lui, Sfântul Vasile cel Mare a lucrat cu încrâncenare și, de aceea, cu roade multe. Studiul Scripturilor, cercetarea tradiției și asceza îl absolviseră integral. Mintea i s-a deprins să se sfințească la adevărurile dumnezeiești. Și se curăța întruna de ispitele din afară. Devenea astfel tot mai capabilă și pătrundea tot mai adânc în adevăr”.¹⁴

Mărturisirea Adevărului nu presupune doar o biruință dialectică în fața gândirii de tip eretic, ci împărtășirea Adevărului printr-o convingere izvorâtă din trăirea deplină a Adevărului. Această mărturisire presupune confruntarea cu realitatea, cu încercările vieții, nu doar o retorică, oricât de măiastră ar fi aceasta.

Sfântul Vasile cel Mare în lupta cu Eunomiu, cu arienii și cu alțieretici nu se comporta ca un sofist care căuta să-și învingă interlocutorul prin dialectică.

Este o mare amăgire de a crede că biruința Adevărului asupra ereziei este rezultatul unei teologii reduse la dialectică și retorică. Pentru Sfântul Vasile cel Mare „...nu vreun Eunomie îi era ținta. Nu, acest dialectician capabil și retor de temut pur și simplu se înșela. Lua drept adevăr ceea ce nu era adevăr. Își ațintea ochii asupra nimicului și-l credea adevăr. Să se lupte, deci, cu nimicul, cu golul? Cei mari nu se luptă cu umbrele. Nici chiar la începuturile lor. Asta o fac cei mici, teologii de duzină. Cei ce „salvează” Ortodoxia. Cei ce se luptă ca să audă apoi aplauzele. «Hai, sărmane Vasile, curaj! Altul îți este drumul. Realitatea. Vei suferi neînchipuit de mult pentru ea. Te vei topi de suferință. Însă Dumnezeu îți va descoperi adevărul. Te va lumina și ai să începi, puțin câte puțin, să-l descoperi și celorlalți și să-l susții. Doar așa îl vor vedea și cei ce nu-l cunosc. Cei ce s-au

---

¹⁴ *Ibidem*, p. 89-94.

înșelat, luând nimicul drept adevăr. Vor putea și ei, de voiesc, să spună: «Acum, într-adevăr, ceea ce ne dai prin cuvântul tău există. Acum primim că ceea ce ziceam nu există». Ar fi fost atât de lesne, Vasile, să-l combați pe Eunomiu! Dar n-ai fi câștigat nimic. Îți știi armele. Le-ai fi folosit și l-ai fi umilit. Dar n-ai să câștigi lupta decât dată vei trăi adevărul pe care nu l-a trăit acela. Aceasta este lupta ta. Așa îi înfrânghi pe eretici»¹⁵.

Pentru Sfântul Vasile cel Mare, mărturisirea Adevărului prin viața personală, prin puterea exemplului propriu înseamnă un martiriu asumat cotidian. „Sfântul Vasile cel Mare, a cărui viață a fost o mărturie permanentă a lui Iisus Hristos, îi propune pe martiri drept modele pe care creștinii sunt datori să le imite.

Aceasta nu înseamnă că ei trebuie să moară precum aceia, în afară de cazul în care condițiile externe ar cere acest lucru. Înseamnă însă că ei trebuie să trăiască cu adevărat creștinismul, străduindu-se până la moarte, după cum spune, pentru împlinirea Evangheliei în viața lor.

Scrierile și omiliile Sfântului Vasile cel Mare constituie o invitație adresată nouă tuturor la a trăi o viață martirică, mărturisitoare, la a duce un mod de viață martiric.

De mărturia pe care noi creștinii o dăm astăzi cu viața noastră depinde biruința împotriva puterilor de astăzi ale răului și a noului păgânism contemporan, atât de divers și de intens propagat. Vom da noi această mărturie? Răspunsul rămâne să-l dea fiecare cu viața lui”¹⁶.

---

¹⁵ *Ibidem*, p. 104-105.

¹⁶ Episcop-vicear Sofian Brașoveanu, *Martiri, Martiriu și Mărturie după Sfântul Vasile cel Mare*, Cluj-Napoca, Editura Teognost, 2005, p. 174. Înțelepciunea lumescă transfigurată prin experiența Bisericii în Duh și Adevăr poate fi folosită în mărturisirea învățaturii de credință. În acest sens, Sfântul Vasile cel Mare este numit „trâmbița cea cu dumnezeiască glăsuire și cerească albină, care din florile învățăturilor ai adunat mierea cea făcătoare de viață a dogmelor Treimii și o ai lăsat Bisericii lui Hristos bogăție neîmpuținată, din care gustăm noi toți”, Colecția Liturgică, *Viața și Acatistul Sfântului Ierarh Vasile cel Mare*, Galați, Editura Episcopiei Dunării de Jos Galați, 2009, p. 60.

Concluzii

Realismul teologiei și slujirii misionar-pastorale ale Sfântului Vasile cel Mare este de maximă actualitate pentru cei de astăzi. Cuvintele marelui ierarh din Capadocia mărturisesc Adevărul veșnic al Bisericii asumat în contextul concret al feluritelor împrejurări istorice. Sunt cuvinte cuprinzătoare izvorâte dintr-o minte și inimă căutătoare de adevăr și viață.

În concluzie redau cuvintele marelui teolog român Teodor M. Popescu care afirma despre Sfântul Vasile cel Mare:

„Cu un simț al realităților, ce i-a fost recunoscut de toți biografii și comentatorii, un bun simț care este una din marile lui calități, el evită excesele retorice, nu cade în exagerări inutile, temperează impresiile. Apostolul idealist privește înțelegător la realități sociale și nu ia atitudini de tribun; el ceartă pentru a îndrepta, și conștiința lui creștină îi dă întotdeauna cuvântul potrivit. Ceea ce interesează și prețuiește într-adevăr mai mult decât calitățile literare și oratorice ale predicatorului nostru, este grija și dragostea lui de părinte pentru popor, dorința lui de preot sau de episcop de a face din creștini oameni mai buni, mai drepecți, mai fericiți. Mântuirea lor îi stă la inimă, la inima lui iubitoare, mare și curată, care cuprinde durerile tuturor și crea binele tuturor. Cuvintele lui, uneori vehemente, patetice sau lirice, sunt întotdeauna calde și sincere, expresia unui suflet vibrant; sunt glasul unui ierarh în slujba lui Iisus Hristos. El vorbește nu pentru a căuta succese personale; el vorbește pentru a face bine altora; nu pentru a-i încânta, ci pentru a-i mișca și îndrepta. Câtă deosebire, în această privință, între retorii profani ai timpului și între predicatorul creștin. «Stați în jurul meu ca niște judecători, nu ca niște discipoli», zice el către auditorii săi. «Cu toate acestea veți auzi nu ceea ce vă place, ci veți auzi adevărul»¹⁷.

Prin urmare, am convingerea că tot ceea ce se va mărturisi, în această perioadă despre Sfântul Vasile cel Mare, reprezintă nu numai o contribuție importantă la cunoașterea vieții și slujirii Sfântului, cât mai ales o actualizare și o așezare folositoare a moștenirii lăsate nouă

---

¹⁷ Studia Basiliana 2, *Sfântul Vasile cel Mare*, București, Editura Basilica a Patriarhiei Române, 2009, p. 301.

de acest mare părinte al Bisericii, în contextul existenței noastre, de oameni ai începutului de mileniu III, acesta fiind (și) motivul elaborării acestui material.

Dumnezeu să ne ajute în slujirea la care am fost chemați și așezați fiecare dintre noi, iar Sfântul Vasile să ne învrednicească prin rugăciunile sale la scaunul ceresc, pentru a-i purta peste timp moștenirea!...